WINTER 2019-2020

De Natuurkijker

Nieuwsblad van IVN en KNNV Amersfoort e.o.

Excursies - Natuurlezingen - Minicursussen
Zwarte weeskinderen onder bruggen in de binnenstad
Speenkruid; faraomieren; groene glibberzwammen;
rupsendoders; vogels in de Oostvaardersplassen
Stand van de natuur, landschap, geologie en archeologie
rondom Amersfoort

ivn beleef de natuur!

KNNV vereniging voor veldbiologie

IVN excursies jan-mrt 2020

Doorstapwandeling

Datum: zondag 19 januari 2020, 14.00-16.00 uur
Start: op de parkeerplaats bij het informatiebord aan de Waterlooweg, 3832 RX Leusden

Voor het derde achtereenvolgende jaar organiseren wij deze winter een doorstap wandeling. Het concept 'lekker doorlopen en af en toe stilstaan bij interessante plekken' blijkt veel mensen aan te spreken. Vorig jaar liepen honderddertig mensen met ons mee! Ook nu zorgen IVN natuurgidsen voor een route vol afwisseling, zodat al die mooie aspecten die landgoed Den Treek te bieden heeft, aan bod kunnen komen. Wie weet kunnen we genieten van een vers pak sneeuw!
Meer informatie: IVN, tel. 033-494 6018

Op zoek naar het immergroen van Nimmerdor

Datum: zondag 16 februari 2020, 14.00-16.00 uur
Start: bij witte hek op de hoek Keesomstraat/Kamerling Onnesstraat, 3817 JZ Amersfoort

Landgoed Nimmerdor kent een lange geschiedenis. In 1660 kocht jonkheer Everard Meijster een stuk grond van 9 hectare op de Leusderheide. Hij liet er een landhuis op bouwen en beplanting aanbrengen die ervoor zorgde dat het er nimmer dor uit zou zien. Het landgoed is in de loop der jaren flink uitgebreid en omvatte ooit 100 hectare. Vandaag de dag rest nog 48 hectare prachtig natuurgebied, met een gemengd bos van naald- en loofbomen en een paddenpoel. Uniek in Nimmerdor zijn de karakteristieke lanenstructuren, waarin de zichtlijnen uit de zeventiende eeuw nog steeds zichtbaar zijn. Samen met de IVN--natuurgidsen kunt u genieten van de bijzondere en sprookjesachtige sfeer die in dit oude bos hangt.
Meer informatie: Lenny van Valkenhoef, tel. 06-23840019

Nimmerdor. Foto: Lenny van Valkenhoef

Winterse sfeer. Foto: Ank Latté

Voorjaar in de Groenstrook Soesterkwartier

Datum: zondag 15 maart 2020, 14.00-16.00 uur
Start: parkeerplaats hoek Berkelstraat/Dollardstraat, 3812 ER Amersfoort

Na de ogenschijnlijke rust van de winter barst, met een beetje geluk, in maart het voorjaar los. Ook in een strook groen waar veel mensen achteloos aan voorbij rijden: de Groengordel van het Soesterkwartier. Hoewel de temperaturen misschien nog niet heel aangenaam zijn, worden de dagen steeds langer en dat is te merken aan het ontwaken van de natuur. De knoppen van de bomen botten uit, sleedoorns en hazelaars staan in bloei, de krokussen spreiden een paars tapijt uit over de grond. Ook de vogels weten dat het voorjaar is. Misschien horen we het fietspompje van de koolmees of de tjiftjaf die zijn eigen naam roept? En natuurlijk hopen we op de blauwe flits van de ijsvogel! Niet alleen de verrassende natuur, maar ook het ontstaan, de invulling in de loop van de tijd en de toekomstplannen voor deze groene gordel worden belicht in deze natuurexcursie van het IVN.

Soesterkwartier: de vijver achter de Vreelandflats. Foto: Lina Bakker

De Natuurkijker

2 Excursies, Natuurlezingen
Minicursussen Natuuracademie
6 Zwarte weeskinderen
Vogels Oostvaardersplassen
9 Groenvisie Amersfoort
Terugblik IVN activiteiten
13 Nieuwe natuur
Archeologie
Landschap onder druk
16 Varens, speenkruid, faraomieren
Park Schothorst
Steatoda spinnen
23 Boekbespreking
Oproep klimaatcursus
Groene agenda
Nieuwjaarsbijeenkomst

Redactioneeltje

Deze Natuurkijker biedt een boeiend verhaal van Zomer Bruijn over het zwart weeskind, met een serie prachtige foto's van tientallen nachtvlinders op een kluitje. Een van die foto's siert ook de voorzijde.

Met het speenkruid blikken we alvast vooruit naar volgend voorjaar. Maar natuurlijk kijken we ook nog even terug, met verhalen over de groene glibberzwam, rupsendoder, faraomier, bastaardstekelvaren en grote steatoda. Met deze Natuurkijker kunnen we dus onze soortenkennis weer wat opvijzelen.

In dit nummer ook artikelen over ons landschap, de stand van de natuur en nieuwe natuur, en over geologie en archeologie met een blik op tijdlijnen in onze leefomgeving.

In dit winternummer plaatsen we een serie korte impressies en verslagen van geslaagde IVN- en KNNV-activiteiten. Daarnaast bieden we gewoontegetrouw onze 'Groene Agenda', een overzicht van alle groene activiteiten in de maanden januari, februari en maart.

De redactie wenst iedereen gezellige feestdagen toe en een heel mooi 2020!

Kees de Heer, Marian Marseille en Olav-Jan van Gerwen

Deadline volgende nummer

De 'Natuurkijker' verschijnt in principe eind maart, juli, oktober en december 2020, op papier en digitaal. Alle kopij voor het voorjaarsnummer moet uiterlijk 15 februari bij de redactie zijn, via email: redactie.natuurkijker@gmail.com

Bij de voorplaat

Zomer Bruijn portretteerde tientallen zwarte weeskinderen, hangend onder een brug in de Amersfoortse binnenstad. De vleermuistocht van de Waterlijn resulteerde in een serie vlindertochten.

De 'Natuurkijker' is het gecombineerde blad van de KNNV-afdeling en de IVN-afdeling Amersfoort en omstreken.
Redactie: Kees de Heer, Marian Marseille en Olav-Jan van Gerwen
email: redactie.natuurkijker@gmail.com

Het IVN en de KNNV hebben werkgroepen die zich bezig houden met onder andere vogels, vleermuizen, planteninventarisaties, natuurwandelingen, lezingen, cursussen, duurzaamheid, jeugd, ruimtelijke ordening, fotografie en bomen knotten.

IVN | www.ivnamersfoort.nl
Ruud van Nus, IVN-voorzitter
email: ruudvannus@live.nl
tel: 033-4623011

KNNV | www5.knnv.nl/amersfoort
Joop de Wilde, KNNV-voorzitter
email: jdewilde@euronet.nl
tel: 033-4942126

FSC
www.fsc.org
MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C017135

Natuurlezing: Zintuigen van vogels en opmerkelijk gedrag

Natuurlezing door Wim Smeets
Datum: dinsdag 7 januari 2020, 20:00-22:00 uur

Gezichtsvermogen, gehoor, smaak, reuk en tast (in de snavel) bij vogels, daar gaat deze lezing over. Daarnaast komen opmerkelijk gedrag en aanpassingen aan bod, zoals baltsgedrag en paringsrituelen, afwijkend vliegvermogen en emoties. Hoe komt het dat een roofvogel zoveel scherper ziet dan de mens, terwijl deze vogel kleinere ogen heeft? Wat is een knipvlies en waartoe dient het?

Waarom krijgt een vogel geen lacune in zijn gehoor als zijn gehoor beschadigd is door bijvoorbeeld te hard geluid? Welke vogels vinden hun weg op geluid terwijl het pikkedonker is? Hoe proeft een merel of een bes rijp is of niet? Hoe vindt een albatros zijn weg terug naar zijn broedgebied op duizenden kilometers afstand midden op de oceaan? Waarom doet het heggenmus-vrouwtje aan veelmannerij? Doen meer vogelsoorten dat? Hoe slaapt de gierzwaluw in de lucht? Heeft een vogel empathie?

Op deze vragen en veel andere vragen geeft Wim Smeets (76) antwoord. Wim is zijn hele leven al vogelaar en vogelfotograaf. Hij organiseert al zeventien jaar vogeltellingen bij de plasjes van Vitens aan de Westdijk in Spakenburg, en hij beheert al zeventien jaar een oeverzwaluwwand in Bunschoten, waar plaats is voor ruim 1100 zwaluwnestjes.
Meer informatie: Rien Jans, rienjans@xmsnet.nl

WNA Natuurlezingen

De natuurlezingen beginnen om 20:00 uur in Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort. De toegang is gratis (max. 80 bezoekers). Reserveren is niet nodig, maar kom op tijd!
De organisatie is in handen van de Werkgroep Natuurlezingen Amersfoort (WNA), een samenwerkingsverband van KNNV, IVN, Vogelwacht Utrecht en Gemeente Amersfoort.

Buizerd met gesloten knipvlies. Foto: Wim Smeets

Natuurlezing: De stand van de natuur in Amersfoort

Door Willem Kuijsten en Fenneke van der Vegte
Datum: dinsdag 4 februari 2020, 20:00-22:00 uur

De Amersfoortse stadsecologen Willem Kuijsten en Fenneke van der Vegte vertellen over de stand van de natuur in Amersfoort anno 2019. In 2011 is er een boekje gemaakt over de stand van de natuur in Amersfoort en in 2019 hebben we dit herhaald (zie ook pag. 9). Op 4 december 2019 werd het eerste exemplaar feestelijk overhandigd door de wethouder aan de schrijvers en fotografen.

In het boekje kijken we naar meer dan honderd soorten planten en dieren die in Amersfoort voorkomen. Met sommige soorten lijkt het in de stad goed te gaan; andere zijn juist verdwenen. En we hebben natuurlijk nieuwkomers. Het bekijken en interpreteren van de gegevens voor het boekje roept ook veel vragen op: Kun je aan de hand van honderd soorten iets zeggen over de 'stand van de natuur'? Hoe betrouwbaar zijn de gegevens die we hebben? Mag je op basis van de gegevens wel een uitspraak doen? Maar ook: wat zouden we nog meer willen weten van de natuur in Amersfoort?

De weidebeekjuffer is een van de honderd soorten die is geportretteerd in het boekje 'De stand van de Natuur in Amersfoort'. Foto: Kees de Heer.

Verder nemen Willem Kuijsten en Fenneke van der Vegte ons mee in de ontwikkelingen binnen de gemeente: Welke projecten komen eraan? Hoe anticipeert de gemeente in haar beleid op klimaatverandering en verandering in biodiversiteit?

Natuurlezing: Schaatsenrijders en waterkwaliteit

Over de relatie tussen waterkwaliteit en waterdieren
Natuurlezing door dr. Erik Notenboom
Datum: dinsdag 3 maart 2020, 20:00-22:00 uur

Te veel of te weinig water is de laatste tijd regelmatig in het nieuws. Maar hoe zit het met de kwaliteit van het water? Dr. Erik Notenboom neemt ons in een boeiende lezing mee langs verschillende typen watergangen. Hij was jarenlang docent aan de Hogeschool van Utrecht en heeft daar o.a. veel onderwijs en zoetwater onderzoek gedaan. Hij is zeer actief binnen de KNNV en Stichting Milieuzorg Zeist.

Aan de hand van fraaie foto's van waterlopen, waterplanten, waterdieren en microscopisch klein plankton wordt een beeld geschetst van de diverse waterecosystemen die rond Amersfoort voorkomen. Zuurstof, mineralen en voedingstoffen zijn bepalend voor de diersoorten die in het water voorkomen. Anders dan land-ecosystemen bevatten water-ecosystemen zeer weinig zuurstof. Dieren in het water zijn daarop aangepast, bijvoorbeeld door een dunne huid en grote kieuwen om aan zuurstof te komen. Longslak, muggenlarve en rattenstaart die dat niet hebben, moeten naar de oppervlakte voor zuurstof. Waterspin en bootsmannetje nemen zelfs luchtbellen mee naar beneden. Dit zijn slechts een paar voorbeelden van de wondere wereld van onder water die aan de orde komen.
Meer informatie: Renée van Assema, gabas@planet.nl

Spinnende watertor. Foto: Kees de Heer

Minicursus: Geologie en stenen

Woensdagavond 12 februari 2020
Docent: informatie volgt
Nederland wordt wel als het 'afvalputje' van Noordwest-Europa beschouwd, omdat de grote rivieren in ons land sediment lozen dat wordt aangevoerd vanuit vergelegen berggebieden. In Nederland komt nauwelijks plaatseigen natuursteen aan het oppervlak voor, alleen in de Achterhoek, Twente en Zuid--Limburg vinden we enkele ontsluitingen met vast gesteente. Toch liggen door heel Nederland grote keien voor het oprapen: zwerfstenen. Die hebben vaak een reis van honderden of zelfs duizenden kilometers afgelegd voordat ze ons land bereikten. Hoe is het mogelijk dat we zulke exotische stenen in ons land kunnen vinden? Waar komen die zwerfstenen vandaan? Hoe zijn ze hier terecht gekomen? Waar zijn de belangrijkste vindplaatsen?

Theorieavond op woensdag 12 februari van 19:30-21:30 uur in Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21 in Amersfoort. Bij deze minicursus is geen excursie. Kosten 10 euro; KNNV- en IVN-leden 5 euro korting. Details en aanmelding: zie kader.

Minicursus: Mossen

Woensdagavond 18 mrt en zaterdagmorgen 21 mrt
Docent: Jan Pellicaan (BLWG)
Mossen zijn groen en zien eruit als kleine plantjes. Soms is de hele bodem in het bos er mee bedekt, we vinden ze op daken met oud riet en vaak zitten bomen er helemaal mee vol. Maar je ziet nooit een bloemetje. Dus een vreemd plantje. En dan te beseffen dat er in Nederland honderden soorten voorkomen. Ongetwijfeld staan er tientallen soorten op en rond uw huis, en na de cursus is uw tuin, straat en buurt een stuk interessanter geworden.

Wat heb je aan mossen? Er zijn geen eetbare mosgroenten, maar ze hebben wel nut. Het is materiaal waarin zaden kunnen ontkiemen, en vogels maken er nestjes van. Ook kom je het veel tegen in bloemstukken en kerststukjes. Tijdens de cursus wordt uitgelegd wat een mos is (wat is het verschil met een gewone plant), welke soorten er zijn en hoe de voortplanting plaats vindt. Tijdens de theorie les worden een aantal soorten getoond en tijdens de excursie zie je ze in het veld.

Theorieavond op woensdag 18 maart van 19:30-21:30 uur in De Groene Belevenis, Hamersveldseweg 107 in Leusden. De excursie is zaterdag 21 maart van 10:00-12:00 uur. Details en aanmelding: zie kader.

De Natuuracademie

De Natuuracademie is een samenwerking van CNME 'Landgoed Schothorst' en de regionale afdelingen van KNNV en IVN in Amersfoort en omgeving. Voor alle cursussen geldt dat aanmelding verplicht is, via email: cnme@amersfoort.nl. Alle cursussen kosten 15 euro; cursussen zonder excursie 10 euro. Leden van KNNV- en IVN-afdeling Amersfoort krijgen 5 euro korting.
Meer informatie: www.hetgroenehuisamersfoort.nl > ontdekken en leren > Natuuracademie

Zwarte weeskinderen

Tekst en foto's: Zomer Bruijn

Al zo'n vijftien jaar maakt Stichting Waterlijn elke zomer een achttal vleermuis-boottochten. Er wordt dan 's avonds door enkele Amersfoortse waterlopen gevaren, waarbij ik als vertellende gids mag fungeren, en langsvliegende vleermuizen laat horen en zien. Natuurlijk wordt er op deze nachtelijke vaartochten voornamelijk over vleermuizen gesproken, maar soms komen we ook andere interessante dieren tegen.

Dat gebeurde ook toen we op 27 juli van dit jaar door 't Sprengel voeren; dit is de overkluizing die vlak naast de Varkensmarkt onder de Langestraat doorgaat, waar de Zuidsingel overgaat in de Westsingel. Ik telde hier toen een negental grote nachtvlinders, die verspreid tegen de wanden en op het plafond zaten. Bij latere determinatie bleek het om de soort 'zwart weeskind' te gaan, een grote nachtvlinder die vroeger in Nederland alleen in Zuid-Limburg voorkwam, maar die zich de laatste jaren steeds verder naar het noorden en westen uitbreidt.

Twee weken later, op 11 augustus, was de volgende vleermuis-boottocht. Ik had me voorgenomen die avond extra op eventuele nachtvlinders te letten. Dat leverde tot mijn verrassing een onverwacht rijke oogst op: onder de brug in de Bisschopsweg waren begin avond drie dikke clusters van dicht tegen elkaar zittende zwarte weeskinderen te zien! Ik schatte de grootte van de clusters op 45, 20 en 25 exemplaren! De vlinders zaten vrijwel allemaal dakpansgewijs, met hun kopje onder de achtervleugels van hun voorganger. Later op de avond zagen we dat ze ook in 't Sprengel weer aanwezig waren. In de noordoostelijke wand, half in een gemetselde waterafvoer--opening van ongeveer 25 bij 25 bij 25 centimeter grootte, zat een groep van circa 50 zwarte weeskinderen! Ook zat er een dozijn vlinders los verspreid tegen de wanden en het plafond van deze overkluizing.

Onder de brug Bisschopsweg waren drie clusters vlinders te vinden.

Een cluster van geschat 45 zwarte weeskinderen bij elkaar.

Vanwege deze bijzondere waarneming ben ik de volgende dag met Waterlijnschipper en natuurliefhebber Joop van Drie, in een kleine boot teruggegaan om foto's te maken. Hierbij viel op dat de vlinders overdag in dichte clusters bijeenzaten, maar dat deze clusters 's nachts een veel losser verband hadden.

Twee weken later, op 24 augustus, was de volgende boottocht. We troffen 's avonds - steeds op dezelfde oude plekken - de losse clusters weer aan en ook een aantal verspreid zittende vlinders. Aanvankelijk was ons niet duidelijk waarom dit grote aantal vlinders hier nu al een maand aanwezig was, maar toen we deze avond onder de bruggen ook een zevental koppeltjes parende vlinders ontdekten, begon er toch iets te dagen.

Op 28 augustus zijn we nogmaals met Joop van Drie naar de bruggen teruggevaren. We telden toen 10 koppeltjes parende zwarte weeskinderen. Nu werd ons duidelijk dat deze vlindersoort zich in de paartijd kennelijk ergens verzamelt, om de paringskansen te vergroten. In ons Amersfoortse geval werden de vlinders steeds op donkere plekken boven het water gevonden, onder betonnen of houten bruggen, en in bakstenen overkluizingen. In deze grote ruimten bleken de vlinders een beschutte wegkruipruimte te zoeken, waarin ze zich verzamelden.

Ook in 't Sprengel was een grote groep vlinders te zien.

Overdag zaten ze hier dakpansgewijs, dicht opeengepakt in een cluster bij elkaar, waarbij ze hun kopje onder de achtervleugels van hun voorganger hadden gestoken. Er waren dan geen loszittende vlinders rond de cluster aanwezig. 's Nachts werden deze clusters zoals gezegd veel losser, en ging een gedeelte van de vlinders binnen een straal van ruim een meter, buiten de cluster zitten. Enkele vlinders hielden hun achterlijf schuin omhooggestoken; dat zullen vrouwtjes zijn die hun geurige paringsferomoon wilden verspreiden. Een relatief klein aantal vond dan een partner en werd er gepaard. De parende koppeltjes bleken zowel in de clusters als daarbuiten te ontstaan. In de loop van een aantal dagen werden de clusters langzaam kleiner, waardoor het me aannemelijk lijkt dat de vlinders die gepaard hadden, zich daarna niet meer bij de cluster aansloten, maar van de locatie wegvlogen.

Verder viel op:
- De koepelvormige betonnen brug onder de Bisschopsweg is glad afgewerkt; de drie hier aanwezige clusters met vlinders zaten alle op plekken waar er wat bladders beton van de zoldering waren afgevallen, en waar het oppervlak wat ruwer was.
- Als de vlinders tegen een verticale wand zaten, hadden ze allemaal hun kopje naar boven gericht.
- Als je onder de juiste hoek met een zaklamp dicht bij je hoofd op de vlinders scheen, reflecteerden hun oogjes fel, maar na een halve minuut was deze reflectie al sterk verminderd.
- Er was geen verschil te ontdekken tussen de mannetjes- en vrouwtjesvlinders; ook hun voelsprieten zagen er hetzelfde uit.
- Deze vlinders zijn zó groot (maximale spanwijdte tot 80 millimeter) dat ze tussen het fladderen door, af en toe een klein stukje zweven. Alleen grotere soorten zijn hiertoe in staat.

Tijdens de laatste boottocht, op 12 september van dit jaar, waren er onder de bruggen nog slechts drie zwarte weeskinderen te ontdekken; kennelijk was het paarseizoen nu voorbij. De laatste vlinder zag ik op 20 september, toen er 's avonds bij mij thuis nog een zwart weeskind tegen mijn verlichte raam fladderde. Het viel op dat deze vlinder veel van zijn mooie kleuren verloren had, en dat zijn versleten vleugels enkele inkepingen vertoonden van ruim een halve centimeter lengte.

Ik verheug me nu al op de vlinder… pardon, vleermuisboottochten van volgend jaar!

Vier parende koppeltjes zwarte weeskinderen.

's Nachts zijn de vlinderclusters minder compact. Op deze foto zijn drie reflecterende oogjes te zien, en linksboven een parend koppeltje.

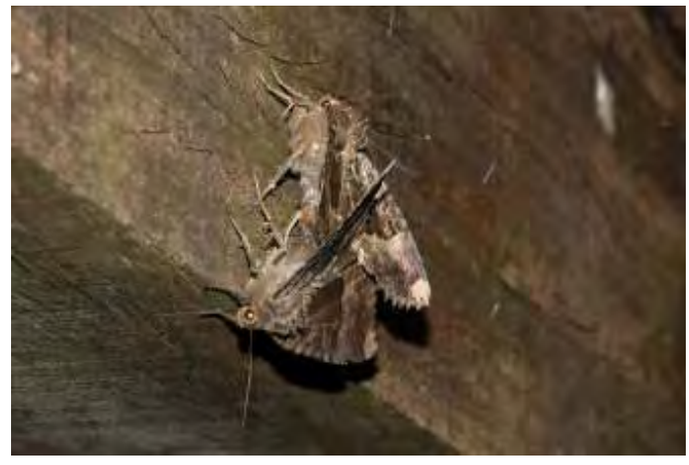

Een parend koppeltje zwarte weeskinderen; het mannetje en het vrouwtje hebben dezelfde voelsprieten.

Thujamos, zie Minicusus Mossen op pagina 5. Foto: Arie van den Bremer

Stenen te kust en te keur, zie Minicursus Geologie en Stenen op pagina 5. Foto: Kees de Heer

Excursie Oostvaardersplassen

Alice van Hunnik & Frans Bokdam, coördinatoren Werkgroep Vogels, KNNV Amersfoort e.o.

Zaterdag 23 september 2019. Zoals gebruikelijk vertrokken we om 9.00 uur vanaf carpool Leusden, op weg naar de Oostvaardersplassen met geweldig vogelweer en met acht mens sterk.

We bezochten achtereenvolgens de Adelaarsweg in Zeewolde en in de gemeente Lelystad de Duikersweg, Dodaarsweg, de Grote Praambult, Buitencentrum Oostvaardersplassen, de kijkhut Blauwborst en de kijkhut Schollevaar.

Genoeg avontuur, met als hoogtepunten: het - helaas maar eenmalig - zicht op de roerdomp aan de overkant van het Buitencentrum, en bij de Schollevaar de grauwe franjepoot en de alomtegenwoordige Cetti's zanger. De Cetti's zanger was er zelfs bij toen we op het buitenterras van het Buitencentrum lunchten, een prachtige nieuwkomer die ons land heeft gevonden.

De volgende 25 vogelsoorten troffen we zeker aan: buizerd, kraai, spreeuw, torenvalk, grauwe gans, kneu, groenling, boomkruiper, graspieper, aalscholver, knobbelzwaan, grote zilverreiger, blauwe reiger, boerenzwaluw, huiszwaluw, holenduif, houtduif, slechtvalk, boekvink, ekster, witte kwikstaart, gele kwikstaart, stormmeeuw, fazant, blauwe kiekendief, kokmeeuw, putter, veldleeuwerik, gaai, smelleken, bruine kiekendief, staartmees, baardmannetje, pimpelmees, huismus, grote bonte specht, fuut, kuifeend, wilde eend, rietgors, kievit, kluut, tjiftjaf, kemphaan, zeearend, winterkoning, Cetti's zanger, roodborsttapuit, heggenmus, goudplevier, zilvermeeuw, kleine mantelmeeuw, groenpootruiter, grutto, grauwe franjepoot.

Zeearend. Foto's: Hans van Zummeren

Groenpootruiter, fazant en buizerd. Foto's: Hans van Zummeren

Groenvisie Amersfoort in vogelvlucht

door Olav-Jan van Gerwen en Kees de Heer

De gemeente Amersfoort presenteerde op woensdagavond 4 december jongstleden in Het Groene Huis met tien korte pitches van drie minuten de verschillende acties waarmee de gemeente concreet invulling geeft aan de Groenvisie van Amersfoort. De eerste resultaten van alle acties zijn gepresenteerd en we konden een groot aantal posters bekijken en bediscussiëren. De pitches gingen bijvoorbeeld over groene schoolpleinen, geveltuintjes, ecologisch bermbeheer, bomenbeleid, operatie steenbreek in de openbare ruimte, klimaatbestendigheid, de nieuwe groenstructuurkaart van de gemeente en de verduurzaming van winkelcentrum Schothorst.

De Groenvisie is in november 2016 door de gemeenteraad vastgesteld. Het is goed dat de gemeente de burgers nu regelmatig informeert over de uitvoering, want papier is geduldig, maar de Groenvisie moet natuurlijk wel in de Amersfoortse praktijk worden gebracht. Een terechte constatering aan het eind van de bijeenkomst was dat het prachtig is om te zien wat de gemeente allemaal aan het doen is om de Groenvisie ten uitvoer te brengen. Maar wat doen de groene organisaties? Immers: 'samen maken we de stad groener', dat was de slogan van de Groenvisie. Enthousiast werd besloten komend voorjaar eenzelfde informatieve avond te houden over de initiatieven van de groene organisaties...

De stand van de natuur 2019

Een feestelijke start van de Groenvisie-avond was de aanbieding van het eerste exemplaar van het prachtige boekwerk 'De stand van de natuur in Amersfoort 2019' (zie ook de Natuurlezing-aankondiging op pag. 4) De vorige editie dateerde alweer uit 2011, de volgende editie is gepland voor 2029.

Om te weten wat de stand van de natuur is, kun je kijken naar de biodiversiteit, naar de variatie aan planten en dieren in Amersfoort. En als je weet welke planten en dieren waar voorkomen, kun je bedenken hoe je de biodiversiteit kunt behouden en vergroten. Vrijwilligers en medewerkers van ecologische adviesbureaus geven al jaren door welke soorten zij hebben gezien en waar precies. Deze gegevens zijn gebruikt om de stand van de natuur van Amersfoort te beschrijven in dit boekje. Wethouder Kraanen reikte op 4 december de eerste exemplaren uit.

In het boekje staat van iedere bijzondere soort een beschrijving, een foto, een verspreidingskaart en een inschatting van de ontwikkeling van de soort in Amersfoort. Nieuw in deze editie zijn de tips waar je deze planten en dieren in het echt kunt zien. Het boekje beschrijft eveneens tien bestaande en twee toekomstige natuurgebieden in en om Amersfoort. Daarbij vertellen Amersfoorters wat het gebied voor hen zo bijzonder maakt en je vindt bij ieder gebied een interessante wandeling.

Het boekje is gratis af te halen in Het Groene Huis. Daar kun je ook een expositie over de 'Stand van de Natuur' bekijken én je kunt op zoek gaan naar planten en dieren (de meeste opgezet...) die in het boekje worden beschreven. Je kunt het boekje ook afhalen aan de balie van het stadhuis.

Van het IVN-bestuur

Vacatures dagelijks bestuur IVN Amersfoort
Het dagelijks bestuur (DB) heeft vacatures. Wat het DB-lidmaatmaatschap inhoudt? Als bestuurslid vergader je een keer per kwartaal met het DB onderling, en een keer per kwartaal met het algemeen bestuur (AB). Het AB bestaat uit het DB en de coördinatoren van de werkgroepen. Door deze constructie ontstaat verbinding tussen het DB en de werkgroepen en tussen de werkgroepen onderling. Als lid van het dagelijks bestuur houd je de koers van IVN Amersfoort in beeld en ondersteun je de werkgroepen. De steun bestaat uit raad en daad. Ook de jaarvergadering hoort bij de werkzaamheden. Het bestuur bestaat uit een voorzitter, penningmeester, secretaris en algemene leden. Daarnaast onderhoudt het DB contact met IVN-afdelingen in de regio en met het landelijk bestuur. De tijdsinvestering is zoveel als je wilt, maar minimaal vier uur per maand.

Wil jij het dagelijks bestuur en daarmee heel IVN Amersfoort ondersteunen? Kom dan een keertje snuffelen bij een vergadering! Onze voorzitter, Ruud van Nus, is altijd te bereiken via email ruudvannus@-live.nl.
Dick van Etten en Hennie van Vliet, bestuursleden IVN-Amersfoort

Eerste 'IVN Natuurexcursie op vrijdagmiddag' in de Troet

door Arno, Johanneke en Gerda

Vrijdag 8 november 2019: wij waren erg benieuwd hoeveel mensen op deze eerste natuurexcursie op vrijdagmiddag zouden afkomen. De opkomst overtrof onze verwachtingen: vijfentwintig deelnemers. Het was een mooie herfstdag en de bomen lieten hun prachtige herfsttooi zien. Johanneke hield een mooie inleiding over hoe dit gebied door de eeuwen heen veranderde, waarna we in drie groepjes uiteengingen.

Het is een leuk afwisselend gebied met meer dan voldoende vertelstof over: oude bemoste wallen met dubbelloof, prachtige oude beukenlanen, elzenbroekbos, lariksbossen in hun goudgele tooi, bosbeheer en productiehout, geluiden van de groene specht en goudhaantje, dode sparren door droogte en letterzetter, en paddenstoelen. De vondst van de dag is: de groene glibberzwam. En waarom heet het hier de Troet? De boeren aten lang geleden een meelpap die 'troet' werd genoemd. Omdat dit gebied nat en papperig was, is dit gebied en de boerderij de Troet genoemd.
De deelnemers waren tijdens en na de natuurexcursie enthousiast, en zij willen graag deelnemen aan een volgende vrijdagmiddag-excursie.

Groene glibberzwam

IVN Amersfoort organiseerde in de Troet de eerste 'natuurexcursie op vrijdagmiddag'.

IVN-Jeugd Amersfoort: paddenstoelen en vossenburcht

Tekst en foto's: Brigiet van Boom

Op zaterdag 5 oktober, de tweede bijeenkomst van dit seizoen, verzamelen we halverwege de Dodeweg bij een parkeerplaats in de Treek. Vandaag zijn er zestien kinderen present. Behalve Leendert Smit zijn er Manon, Lucy, Christel, Caroline en Brigiet als begeleiding (genoeg dus). We beginnen weer met 'de natuurverrassing'. Ik heb twee soorten kastanjes bij me, met hun huls. De kinderen kennen al duidelijk het verschil en op de vraag waarom een paardenkastanje zo heet, gokt Pieter dat deze dieren ze misschien wel eten. Dieren wel, maar mensen niet; met uitzondering van indianen, die wisten met veel trucs er meel van te maken en zij maakten daar voedsel van.

We vertelden over de problemen waar veel van deze kastanjebomen last van hebben. Duidelijk zichtbaar is dat veel tamme kastanjes verschrompelde vruchten dragen en dat deze dus helaas niet te eten zijn. Hier is de droge zomer waarschijnlijk debet aan. De wilde paardenkastanje heeft last van een bacterie (kastanjebloedingsziekte), zodat er rottingsplekken ontstaan waarbij het lijkt of er bloed uit de stam komt. Vervolgens rot de boom onder deze plekken weg, totdat deze afsterft. Goed onderzoek is nodig om hier een oplossing voor te vinden.

Daarna deelden we 'konkers' uit: Een kastanje aan een touwtje vormt een attribuut om twee-aan-twee een strijd aan te gaan. Een spel dat onder andere in Engeland veel wordt gespeeld. Kijk voor de uitleg op: https://youtu.be/cLGuZZraIqg. Of voor een goed voorbeeld van het spel: https://youtu.be/QmCuLrkyXB8, ook erg leuk!

Nu geven we het woord aan Leendert Smit. Leendert heeft dit gebied uitgekozen om met de kids op zoektocht te gaan. Aan paddenstoelen is deze keer geen gebrek. Er worden spiegeltjes, loepjes en zoekkaarten uitgedeeld. Leendert legt uit dat je vrienden, vijanden en voedsel hebt. Er zijn paddenstoelen die dood materiaal 'opeten': vrienden. Er zijn paddenstoelen die op levende bomen en planten leven en ze daardoor kapot maken: vijanden. En er zijn paddenstoelen die kunnen worden gegeten: voedsel.

"Paddenstoelen ruimen voor ons het bos op!" "Als er geen paddenstoelen waren, stonden we misschien wel tot ons middel in de bladeren!" "Haha, dat is een grappig idee!" Hij laat verschillende paddenstoelen zien en vertelt waaraan je de verschillende soorten kan herkennen. Hij heeft ook een prachtige gekraagde aardster meegenomen en een duivelsei, waaruit een vliegenzwam lijkt te ontstaan. Er zijn wel meer dan vijfduizend soorten in Nederland. Je hoeft ze niet allemaal te kennen én we zullen ze ook niet allemaal

tegenkomen. Ze leven op verschillende ondergronden en in verschillende bossen en ook niet allemaal tegelijkertijd.

Vandaag zien we heel veel vliegenzwammen, muizenstaartje, stuifzwammen, nevelzwammetje, oranje kleverig koraalzwammetje, kleefzwammetje, cantharellen, eekhoorntjesbrood, geschubd inktzwammetje, mycena en zwavelkopjes, en nog heel veel andere. Via allerlei kleine bospaadjes weet Leendert ons ook nog mee te nemen naar een vossenburcht. Het is een helling met een aantal grote ingangen. Er hangen geen spinnenwebben, dus we weten dat deze nog in gebruik is. De kinderen vinden er verschillende konijnenschedeltjes en afgebeten vleugels, waaraan we zien dat er vossen leven.

Met verschillende trofeeën gaan we na een korte limo/koffiepauze weer op weg naar het beginpunt en we stoppen nog nu-en-dan om weer een of andere paddenstoel te bekijken. Moe en voldaan arriveren we tegen 11.45 uur weer bij het parkeerterrein en we kunnen daar nog even de tijd nemen om Leendert te bedanken. Madelon heeft hiervoor met zeefdruktechniek een echt paddenstoelen T-shirt voor hem bedrukt. Bijzonder knap en erg goed gelukt! Leendert, super, heel hartelijk dank, we hebben er allemaal heel erg van genoten. We delen de 'konkers' uit en de kinderen kunnen daar meteen mee spelen, totdat ze weer worden opgehaald. Het 'huiswerk' dat we aan de kinderen mee kunnen geven, levert misschien ook nog een paar mooie foto's van oesterzwammen op, we zijn benieuwd! Wat hadden we weer mazzel met het weer! Het was ook erg gezellig, een geslaagde ochtend dus.

Het jaarlijks gidsenuitje is niet verregend!

door Hugo, Mary en Gerda

In maart hadden we de datum 29 september geprikt voor ons jaarlijks uitje, en zestien gidsen hielden deze datum vrij. Aan Mary, Hugo en Gerda de taak om het te organiseren. We wisten snel wat we wilden: een mini-workshop fotografie bij De Blauwe Kamer en lunchen bij Moeke in Rhenen. Arjan van de IVN fotowerkgroep Amersfoort wilde de miniworkshop fotografie met een 'echt' fototoestel of met de mobiel verzorgen.

Zo dat was geregeld, tot… de donderdag voor het uitje op zondag 29 september. De weersvoorspellingen waren onheilspellend en we spraken af op zaterdagmorgen online te zijn om te bespreken 'wel of niet doorgaan'. Het werd door laten gaan, maar … een andere locatie: de Orchideeënhoeve in Luttelgeest. Een flink eindje rijden, maar dan loop je droog en dan zijn er duizend-en-één mogelijkheden om een foto te maken. Het was een goede keuze, want het is die dag geen moment droog geweest.

In het restaurant van de Orchideeënhoeve kregen we uitleg van Arjan en hij had het ook superduidelijk op een A4-tje staan. We kregen vijf opdrachten mee: een luchtfoto, bewegingsfoto, landschapsfoto, macro-foto en een foto in het donker. Alle gidsen gingen met veel enthousiasme aan de slag en Arjan hielp ons met raad en daad. Natuurlijk hadden we tijd te kort! Voldaan vulden we ons dienblad bij het lunchbuffet

en sloten we een leerzaam, gezellig en leuk uitje af. Met dank aan Arjan, die onze foto's ook nog op een geheime pagina van de IVN-fotowerkgroep heeft gezet, zodat we elkaars foto's kunnen zien. Super Arjan!

IVN Natuuroudercursus 2019

In oktober begon de IVN natuuroudercursus. Gerda, Gert, Angelina en Geke zijn de zeer bevlogen cursusleiders. Deze leuke cursus wordt gegeven in het centrum voor natuureducatie 'Het Groene Huis' in Schothorst. De cursus bestaat uit zes ochtenden van 9 tot 12 uur, met af en toe een thuisopdracht. En na een half jaar nog een terugkomdag.

Iedere ochtend heeft een thema. Zo kwamen de waterdiertjes, paddenstoelen, bodemdiertjes en vruchten aan bod. We begonnen met een gevarieerde groep ouders, waarvan de meeste uit de omgeving van Amersfoort kwamen. Eén cursiste kwam zelfs uit Zuid-Holland, omdat deze cursus bij haar in de buurt niet wordt gegeven.

Eerst was er een leuk experiment: wij kregen als cursisten met de ogen dicht en met de handen op de rug iets in de hand gelegd. Je kon dan proberen te voelen wat dit was. Op de andere dagen werd dit herhaald met iets kouds, hards of vochtigs.

We begonnen de eerste les na de kennismaking en inleiding met een les over waterdiertjes. Ondanks het regenachtige weer was het zoeken naar allerlei waterleven, in een nabijgelegen sloot, een groot succes. We probeerden ons in de kinderen te verplaatsen, want daar gaat het immers om. Je staat er als volwassenen niet zo bij stil dat deze les voor kinderen net zo boeiend en spannend is als voor ons.

Alle cursisten en begeleiders van de Natuuroudercursus 2019.

Na iedere buitenles volgt er het bekijken van de vondsten in een leslokaal. Ook krijg je een aantal manieren van lesgeven, dan wel methodes om de aandacht van de kinderen te krijgen en vast te houden. De ochtenden vlogen om.

Wij mochten in groepjes ook zelf een korte les voor de onderbouw, middenbouw of bovenbouw organiseren. Ons groepje deed dat voor de middenbouw. De cursisten kregen ongezien een vrucht op hun hand gelegd en konden dan proberen te voelen wat het was. Daarna konden ze de juiste bebladerde takjes er bij zoeken. Dat bleek niet altijd mee te vallen. Na afloop konden de overige cursisten commentaar of tips geven over onze les.

Al met al kunnen wij deze leuke cursus absoluut aanraden voor ouders die het leuk vinden om met kinderen de natuur in te gaan. Je krijgt heel veel informatie, leuke boekjes en weetjes. We kregen zoekkaarten en een paddenstoelpakket om zelf champions te kweken. Door deze cursus kun je ook op school een bijdrage leveren in natuurbeleving bij kinderen en kun je een hulp zijn voor de leerkracht.
Gerda, Gert, Angelina en Geke, reuze bedankt voor jullie duidelijke fijne lessen en inspiratie.

Nieuwe natuur bij de Mossel

Tekst en foto: Arie van den Bremer

Het ligt misschien niet meteen voor de hand dat een gemeente en een hotel samen natuur gaan ontwikkelen. Toch is dat precies wat er in Leusden gebeurt.

De afgelopen maanden is er een mooi stuk natuur aangelegd in het gebied rond de Mossel. Door een unieke samenwerking tussen Hotel Van der Valk Leusden en de gemeente Leusden kan dit gebied zich de komende jaren verder gaan ontwikkelen. Bovendien is het Mosselpad een leuke wandelroute voor werknemers van bedrijventerrein De Horst. Op 7 november 2019 is het nieuwe natuurgebied formeel geopend door wethouder Wim Vos en de familie van der Valk.

Tussen Hotel Van der Valk en de boerderij de Mossel ligt een klein stuk grasland en een vergeten bosje. Het grasland is voor agrarische productie veel te nat en het bosje bestond uit essenbomen die allemaal stierven aan de essentaksterfte. “Er waren plannen om het gebied anders in te richten en er mooie natuur van te maken”, vertelt Hans Peter Reinders, ecoloog van de gemeente: “Het gebied is nat en heeft veel kwel. Dat betekent dat er veel kalkrijk water uit de grond komt, vanaf de hooggelegen Utrechtse Heuvelrug. Het komt hier zelfs plaatselijk boven de grond uit. Dit zijn gebieden waar een bijzondere plantengroei mogelijk is, denk aan orchideeën. De eigenaren van Hotel van der Valk waren enthousiast over de plannen. Zij waren bezig om te bedenken hoe ze de parkeerdrukte bij het hotel konden oplossen. Zij kwamen met het idee beide ambities samen te voegen, om het parkeerprobleem op te lossen én een mooi natuurgebied te maken.”

De gemeente en Hotel Van der Valk hebben gezamenlijk het gebied ingericht. De zieke en dode essenbomen zijn weggehaald. De voedselrijke grondlaag is afgegraven om de bodem voedselarmer en natter te maken. Daardoor ontstaan er optimale kansen voor interessante flora, zoals zonnedauw en orchideeën, die vervolgens bijzondere insecten aantrekken. Er is

Het grasland bij Hotel van der Valk in Leusden in omgezet in een natuurgebied. Foto: Arie van den Bremer

hooi van elders uitgestrooid om de floradiversiteit te helpen. Bij de bijzondere planten horen speciale insecten en daar profiteren allerlei vogels van. Het is een verrassing welke ontwikkelingen dit stuk natuur gaat doormaken, nu de omstandigheden optimaal zijn.

De wandelmogelijkheden zijn door de nieuwe omstandigheden toegenomen. Veel mensen willen tijdens hun pauze een rondje lopen vanuit bedrijventerrein de Horst en dat kan in dit nieuwe stuk natuur. In het wandelgebied is een natuurrijke wandeling gecombineerd met de cultuurhistorie van de Grebbelinie. In 1940 lagen Nederlandse soldaten hier te wachten op een Duitse inval. Kortom, landschappelijk is het gebied veel aantrekkelijker geworden én er zijn volop kansen voor natuurontwikkeling.

De plantenwerkgroep van de KNNV zag deze ontwikkelingen en was erg benieuwd wat daar vegetatief gaat gebeuren. We hebben nu een nulsituatie vastgelegd en misschien lukt het om dat een paar jaar te herhalen. Dit jaar vonden we 87 plantensoorten, waarbij we nog niet het bosdeel hebben bezocht. Dat is voor de nulmeting niet erg, want daar groeien geen pionierplanten.

Archeologie rondom Amersfoort

Leefomgeving door de ogen van archeologen
door Bram Wisse

Veel Amersfoorters interesseren zich voor hun natuurlijke leefomgeving. Het is tegelijk ook belangrijk en boeiend om je te verdiepen in de leefomgeving van generaties Amersfoorters uit vorige eeuwen. Op het Centrum voor Archeologie (CAR) aan de Westsingel 46 zijn ze daar dagelijks mee bezig. Daar werkt een team van beroepsarcheologen, die worden bijgestaan door een groep vrijwilligers, waarbij iedereen zich op een specifiek terrein heeft gespecialiseerd. Voor wie interesse heeft om de vrijwilligersgroep te komen versterken: neem dan contact op voor een oriënterend gesprek.

Net als KNNV en IVN leden willen ook de Amersfoortse archeologen op hun onderzoeksgebied veel te weten komen. Eenvoudig gezegd: iedere opgraving waar ze aan beginnen, stimuleert hun nieuwsgierigheid naar wat er allemaal ontdekt zal worden. Meestal is er over een plek waar de archeologen in de bodem gaan kijken al wel het een en ander bekend. Maar veel is ook niet bekend of slechts voor een deel. Op stap gaan is daarom altijd spannend: wat zul je vinden en hoe bijzonder is het…

Om te beginnen bereidt de archeoloog elke nieuwe opgraving goed voor. Rekening houdend met wat er al over het gebied en de (latere en vroegere) geschiedenis van de plek bekend is, over hoe de bodem eruitziet en hoe die gevormd is, denkt hij na over hoe het onderzoek in het specifieke geval het best kan worden aangepakt. Dat is dan terug te zien als je rapporten bekijkt die het Centrum over eerdere archeologische onderzoeken heeft opgesteld. In een archeologische rapportage is van a tot z alles te vinden wat in het kader van het onderzoek van belang is geweest en dus in de publicatie een plaats verdient, vanaf de verwachting van de opgraving tot en met de uiteindelijke resultaten ervan.

Bij een nieuwe opgraving worden, op basis van wat al bekend is, onderzoeksvragen geformuleerd. Vervolgens wordt een keuze gemaakt voor methodes en werkwijzen die in dit geval het best geschikt zijn en/of het meeste resultaat kunnen opleveren. In de planning wordt rekening gehouden met het aantal dagen dat voor het veldwerk op de locatie beschikbaar is. Vanaf de eerste dag wordt alle tijd die er is, maximaal benut om gevonden profielen en sporen goed te documenteren. Tegelijk wordt telkens vakkundig met elkaar overlegd over alles wat van belang is.

Als het opgraafwerk gedaan is, is alles genoteerd, getekend en gefotografeerd. Alle gevonden gegevens worden meegenomen voor verder onderzoek.

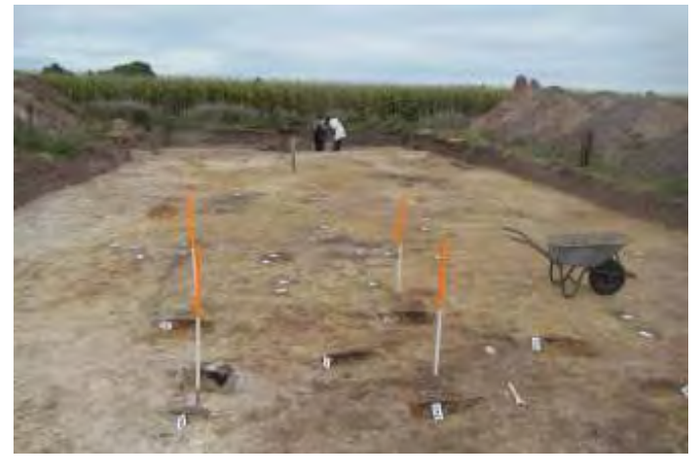

Archeologische opgraving 'Schammer 2', najaar 2019. (Foto: Centrum voor Archeologie Amersfoort)

Voorwerpen die gevonden zijn en verder bestudeerd moeten worden, kunnen zo nodig ook worden behandeld, bijvoorbeeld hout en metaal. Alles wordt beschreven, geïnterpreteerd en verbonden met het geheel van de opgraving. Als het documenteren en interpreteren klaar is, worden belangrijke delen van wat is meegenomen, opgeslagen in een depot. Of het krijgt een plaats in vitrines in het centrum, waar het publiek iedere woensdagmiddag welkom is om het te bewonderen.

Opgravingen in De Schammer
Een van de grotere onderzoeken die de Amersfoortse archeologen hebben uitgevoerd, was tussen 2007 en 2010 in gebied De Schammer, net over de grens met Leusden. Het vond plaats kort nadat op grond van het Verdrag van Malta ook Nederlandse gemeenten verplicht waren geworden om bij werkzaamheden in de ondergrond - dieper dan 30 centimeter - archeologisch onderzoek te laten uitvoeren. Over dit Schammer onderzoek is een dik rapport geschreven voor een breed publiek. Het telt 240 pagina's en is een van de dikste rapporten dat door het Amersfoortse archeologisch centrum is gemaakt.

De Schammer heeft zich in ongeveer tien jaar tijd ontwikkeld tot een mooi gebied met belangrijke natuurwaarden. Voor die tijd was het vooral agrarisch, open terrein met weilanden en maisakkers. Die functie zou veranderen en daarvoor diende dus het archeologisch onderzoek te gebeuren. De opgravingen in De Schammer leerden veel over wat er aan historie in de bodem van het gebied schuilgaat. Er werden waardevolle sporen blootgelegd van het leven in de prehistorie en de Middeleeuwen. Waar inmiddels natuurgebied, recreatiegebied en hockeyvelden liggen, vonden de archeologen sporen van erven, boerderijen, spiekers, waterkuilen, hooibergen, waterputten, werktuigen en aardewerk uit de Bronstijd, de IJzertijd en de Middeleeuwen.

De archeologen maakten een totaalplan dat gefaseerd werd uitgevoerd, steeds voorafgegaan door onderzoek. In het eindrapport zijn de gecombineerde

resultaten te zien van telkens bureaustudie, proefsleuvenonderzoek, het eigenlijke opgraafwerk en de archeologische begeleiding. De beschrijving van alle onderdelen plaatst alles in een landschappelijke, historische en archeologische context.

Sporen van jagers en boeren rond 5200 v.Chr.
De oudste sporen van menselijke activiteit konden door de archeologen niet worden teruggevonden, want die zitten te diep. Mesolitische sporen werden wel gevonden, van mobiele jagers uit de midden--steentijd. Rond 5200 v. Chr. zijn de eerste boeren verschenen en is overgestapt op het kweken van gewassen, zoals emmertarwe, gerst, vlas, gierst en boekweit. Veeteelt was er ook, er werden runderen, schapen, geiten en varkens gehouden. Het rapport bevat veel beschrijvingen uit de brons- en ijzertijd, de Romeinse tijd, de Middeleeuwen en de Nieuwe tijd.

Wat vondsten betreft, is aardewerk, glas, hout, leer, metaal, natuursteen, pijpaarde, houtskool en vuursteen aanwezig, naast bot (4.475 vondsten) en botanisch materiaal. Een van de foto's in het rapport laat een stukje veenmos zien, gedetermineerd als Spagnum.

Hoe leefden de mensen in onze omgeving destijds? wat deden ze, wat aten ze, hoe woonden ze, wat waren de uitdagingen waarvoor ze stonden, welke ingrijpende gebeurtenissen speelden in hun tijd, welke bedreigingen waren er? Archeologie brengt wat ver geleden zich afspeelde, in al zijn facetten dichtbij. Archeologische vondsten zorgen daardoor voor herkenning en laten tegelijk zien dat er veel veranderde.

Archeologische opgraving 'Schammer 2', najaar 2019. Foto: Harold vd Hauten

Hoe zit het met de leefomgeving van de vroegere mens? Met zijn natuurlijke omgeving? Het landschap, het klimaat, hoe zag de vegetatie en de dierenwereld eruit, van welke ziekten had hij last, welke gevaren bedreigden hem van de kans van zijn medemens?

Als KNNV-lid met interesse voor planten en insecten liep ik het afgelopen seizoen met een inventarisatiegroep door De Schammer. Ik verwonderde me over al het moois in deze prachtige omgeving, veel diertjes en allerlei schitterende planten. Als vrijwilliger bij het Centrum voor Archeologie dacht ik soms aan de oude leefomgeving van mensen van eeuwen geleden. Afgelopen oktober was er aan de overkant van de Horsterweg, aan de Engweg weer een opgraving, een 'Schammer 2', waaraan ik meewerkte. De ontdekkingen worden nog verwerkt, over een poosje vernemen

Landschap onder druk

door Olav-Jan van Gerwen

Half november was er plotseling veel aandacht in de media voor een ongebruikelijk onderwerp: het landschap. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) had een alarmerende publicatie uitgebracht over de kwaliteit van het Nederlandse landschap. Het landschap in Nederland zal de komende decennia alleen maar verder onder druk komen te staan. In het beleid is landschap nu veel te vaak een sluitpost en dat moet veranderen. Op weg naar een landschapsinclusief omgevingsbeleid.

Het Nederlandse landschap is in de afgelopen dertig jaar sterk veranderd door verstedelijking en de komst van data- en distributiecentra, windmolens en zonneparken. Ook zijn er door schaalvergroting en efficiëntieverhoging in de landbouw vertrouwde elementen verdwenen, zoals sloten, bomen en houtwallen. In de komende decennia zullen nieuwe ruimteclaims voor woningbouw, infrastructuur, nieuwe bedrijven, energietransitie, klimaatadaptatie en natuurontwikkeling grote gevolgen hebben voor het landschap. Veel mensen – en inmiddels ook politici en beleidsmakers – maken zich daar zorgen over.

Landschapsinclusief omgevingsbeleid
De grote opgaven voor klimaat, landbouw, milieu, energie en economische ontwikkeling zijn nauw met elkaar verbonden; een oplossing voor de ene sector kán immers ook iets betekenen voor een andere sector. Zorg voor ons landschap biedt daarvoor een goed platform: een landschapsinclusieve benadering biedt ruimte en meer maatschappelijk draagvlak voor de noodzakelijke nieuwe ontwikkelingen.

De nieuwe Omgevingswet die momenteel in voorbereiding is, biedt volop kansen om stappen te zetten naar een zogeheten landschapsinclusief omgevingsbeleid. De nieuwe Omgevingswet verplicht het rijk, provincies en gemeenten om een omgevingsvisie te maken. Ook Amersfoort werkt aan een Omgevingsvisie. Daarvoor zijn onlangs informatie-avonden gehouden (zie de vorige Natuurkijker). Laten we vooral niet vergeten het landschap een prominente plaats te geven in de Omgevingsvisie van Amersfoort.
Voor de PBL publicatie:
www.pbl.nl/publicaties/zorg-voor-landschap

Inventarisatie varens bosperceel Ambachtsweg

door Joop de Wilde, coördinator Werkgroep Varens, KNNV Amersfoort e.o.

In de maanden juli en augustus 2019 heeft de Werkgroep Varens onderzoek gedaan naar de varenpopulatie in het bosje aan de Ambachtsweg in Leusden. Het perceel is rijk als het gaat om het aantal varens, maar minder rijk als het gaat om het aantal soorten.

Overheersend zijn de stekelvarens. De stekelvarens maken deel uit van het geslacht Dryopteris, waartoe onder andere de mannetjesvaren, de geschubde mannetjesvarens (Dryopteris affinis en Dryopteris borreri) en de kamvaren behoren. In het gebied werden, naast de stekelvarens, verder alleen de mannetjesvaren (Dryopteris filix-mas) en de wijfjesvaren (Anthyrium filix-femina) aangetroffen.

Zoals te verwachten viel, was de brede stekelvaren (Dryopteris dilatata) dominant aanwezig. Tijdens de eerste inventarisatieronde viel op dat in het gebied ook opvallend veel exemplaren van de smalle stekelvaren (Dryopteris carthusiana) aanwezig waren. Op sommige plekken ging het om een ongebruikelijke verhouding van 60 procent brede stekelvaren en 40 procent smalle stekelvaren.

Deze verdeling valt mogelijk te verklaren uit de habitat en uit de wordingsgeschiedenis van het bosperceel. Het gaat om een rabattengebied, een landschapsvorm die ontstaat wanneer drassig of moerassig gebied in cultuur wordt gebracht door sloten te graven en de uitgegraven grond links en rechts van de sloten op te hopen. Via de sloten wordt het overtollige water afgevoerd en op de dijkjes die naast de greppels ontstaan, wordt hakhout aangeplant. Een dergelijk rabattengebied is over het algemeen rijk aan vocht, het krijgt een opslag van houtige gewassen zoals berk, hazelaar en els, met een kruidenlaag die voldoende licht krijgt. Een dergelijke habitat is bijzonder goed voor de groei van varens. Het gebied tussen het huidige Leusden-Centrum en de zuidelijke grens van de wijk Tabaksteeg is rond het midden van de twaalfde eeuw ontgonnen door het toepassen van het rabattenprincipe. Uit oude kaarten blijkt dat het bosje bij de Ambachtsweg rond het midden van de negen-

tiende eeuw al de huidige vorm had. Het beheer is sinds die tijd niet veranderd: iedere vijftien jaar alle opslag kappen.

Smalle stekelvaren gedijt uitstekend in een open landschap. Brede stekelvaren heeft een voorkeur voor een meer gesloten bosomgeving. Doordat er regelmatig kap plaatsvond en er dus een open landschap ontstond, waren er periodes dat de smalle stekelvaren zich goed kon ontwikkelen. Daarnaast waren er periodes dat zich bos kon ontwikkelen en er een habitat ontstond waarin de brede stekelvaren zich prettig voelde. Deze afwisseling leidde er toe dat in de zaadbank van het gebied in ruime mate sporen aanwezig zijn van beide soorten. In de huidige situatie, waarin sprake is van een 'half open bos', gedijen beide soorten uitstekend.

Omdat zowel de brede stekelvaren als de smalle stekelvaren in groten getale aanwezig zijn, kwam de gedachte op dat dit bijzonder goede omstandigheden zijn voor het vinden van kruisingen tussen deze twee soorten. De wetenschappelijke naam van deze kruising is Dryopteris x deweveri. Tijdens de tweede inventarisatieronde werd bewust naar deze hybride plant gezocht. Er is een aantal veldkenmerken waarmee een meer ervaren florist met kennis van varens, de planten in het veld van elkaar kan onderscheiden. Maar zo'n eerste observatie, waarbij rondkijkend verschillende planten met elkaar worden vergeleken, levert niet meer dan een eerste indicatie op. Bij de brede stekelvaren gaat het, zeker bij grotere planten, vaak om bladeren die sterk overhangen. De smalle stekelvaren heeft een veel frêler uiterlijk en de bladstelen staan rechter overeind. De bastaardstekelvaren heeft het uiterlijk van de smalle stekelvaren, maar toont veel forser.

Na op die wijze een eerste selectie gemaakt te hebben, vond nader onderzoek plaats. Dat gebeurde in eerste instantie door te kijken naar de schubben op de bladsteel. Bij de brede stekelvaren vertonen de lichtbruine schubben een duidelijke donkere middenstreep. Bij de smalle stekelvaren gaat het om egaal lichtbruin gekleurde schubben, zonder donkere verkleuringen. De brede stekelvaren heeft klierhaartjes, onder andere op de bladnerven. Bij de smalle stekelvaren ontbreken die nagenoeg. De bastaardstekelvaren is een kruising tussen deze twee planten en vertoont eigenschappen van beide ouders. De bastaard heeft onder aan de bladsteel schubben met een duidelijke donkere middenstreep en verder naar boven gaand steeds meer egaal, licht gekleurde schubben.

In de cirkel een exemplaar van de bastaardstekelvaren (Dryopteris x deweveri). Opvallend is dat de bladeren meer rechtop staan dan die van de brede stekelvaren. Foto: Joop de Wilde.

Op de bladspil van de bastaardstekelvaren zijn zowel schubben met een donkere middenstreep als blanke schubben te zien. Foto: Joop de Wilde.

Bladeren van een aantal planten, waarvan werd aangenomen dat het om de bastaardstekelvaren ging, zijn daarna onder de microscoop onderzocht en vergeleken met bladeren van de brede en de smalle stekelvaren. Bij dat onderzoek is definitief vastgesteld dat de bastaardstekelvaren in het bosperceel aan de Ambachtsweg aanwezig is en daar zelfs niet zeldzaam is. De uitkomst van het onderzoek is inmiddels bevestigd door Naturalis in Leiden.

Het onderzoek is uitgevoerd door Erik Eliveld, Mathieu Vincenten, Joop de Wilde en Wim de Winter.

LABRIE heeft voor elke schilderklus, de juiste verfbus!
LABRIE
verf - behang - glas
kunstschildersmaterialen
Leusderweg 113-115 * Amersfoort *
Tel: 033 461 37 77

Speenkruid: vijgen of aambeien?

Tekst en foto's: Joop de Wilde

Zolang als mijn interesse uitgaat naar de plantenwereld, de flora, de bloemen - of hoe je het maar wilt noemen - is er een plant die zolang als ik mij kan heugen, onverbrekelijk verbonden is aan de eerste voorjaarszonnestralen. En dat is speenkruid. Als je de sneeuwklokjes en krokussen even vergeet en tot de tuinplanten rekent, scoort speenkruid absoluut het allerhoogst.

Zodra de winterse temperaturen verdwijnen en de eerste lentegevoelens ontwaken, verschijnen ineens de felgekleurde bloemetjes van het speenkruid. Als je niet beter weet, denk je niet onmiddellijk aan een boterbloem. Toch behoren ze tot dezelfde familie: de ranonkelfamilie. De gemeenschappelijke kenmerken van deze familie zijn niet zo duidelijk als bijvoorbeeld bij de kruisbloemigen. Daar is het duidelijk: vier kroonbladen, vier kelkbladen, zes meeldraden waarvan vier lang en twee kort, vruchtbeginsel bovenstandig en een hauwvrucht. Bij de ranonkelfamilie gaat het om een grote vormenrijkdom, die vooral tot uiting komt bij de bouw van de verschillende bloemen. Tot de ranonkelfamilie behoren soorten als speenkruid, akelei, winterakoniet, dotterbloem, monnikskap, ridderspoor, anemoon, clematis, bosrank, waterranonkel en alle boterbloemsoorten. Als je puur naar de bloemen kijkt, verwacht je niet dat al die soorten tot één familie behoren.

Het herkennen van speenkruid levert weinig problemen op. Om te beginnen heeft de plant weinig concurrenten op het moment dat zij begint te bloeien. Er zijn weinig andere planten die in dat jaargetijde op speenkruid lijken. Klein hoefblad en groot hoefblad bloeien al wel, maar zij lijken in geen velden of wegen op speenkruid. Speenkruid is een laag blijvende plant, die in alle opzichten als een bodembedekker kan worden aangeduid. Deze plant vormt veel kleine pollen, die gezamenlijk een tapijt vormen. Zij stelt daarbij niet al te hoge eisen aan de habitat. Speenkruid is vooral bekend van de bovenzijde van greppel- en slootranden, maar zij komt ook voor op andere vochtige plekken waar voedselrijke, vochtige grond aanwezig is, zoals loofbossen, langs rivieren, beekdalen en uiterwaarden.

Bovengronds vormt de plant glimmende, donkergroene, gesteelde bladeren met aan de voet een brede bladschede. De bloemen zijn helder goudgeel en ze groeien aan een onvertakte bloemsteel. Onder de grond vormt de plant langwerpige knolletjes. Aan het einde van de bloei worden ook in de oksels van de bladeren knolletjes gevormd. Het komt zelden tot vruchtvorming: de voortplanting vindt vooral plaats door de gevormde knolletjes. Dat is anders dan bij de ondersoort die vreemd speenkruid wordt genoemd. Deze ondersoort heeft meestal wel goed ontwikkelde vruchten, maar daarbij ontbreken de knolletjes in de oksels van de bladeren.

Speenkruid sterft al snel na de bloei – eind mei – bovengronds af. Om te overleven, teert de plant ondergronds tijdens de zomer, herfst en winter op de voedselvoorraad van de gevormde knolletjes.

Er zijn redelijk wat verklaringen van de naam speen-

De felgele kleur van speenkruidbloemen doet denken aan boterbloemen, maar de bloemen verschillen toch duidelijk van vorm.

In het vroege voorjaar is speenkruid op veel plekken een ware bodembedekker.

Stadsplanten: urbane flora van Nederland

Op de website www.stadsplanten.nl worden allerlei stadsplanten geportretteerd. Joop de Wilde plaatst op deze site zeer regelmatig bijdragen over 'Stadsplanten in Amersfoort'. Hij geeft vooral aandacht aan planten die algemeen voorkomen in een bepaalde tijd van het jaar. Dat geeft de grootste kans dat de beschreven plant op dat moment eenvoudig in de eigen omgeving gevonden kan worden. Daarnaast meldt Joop de Wilde natuurlijk ook vondsten van bijzondere, zeldzame planten.

kruid in omloop. Aambeien worden ook wel speen genoemd en speenkruid werd gebruikt bij de behandeling van aambeien. Een andere verklaring van de naam komt voort uit de vorm van de ondergrondse knolletjes die wel wat weg hebben van spenen.

De bladeren van speenkruid zijn zeer rijk aan vitamine C. In het Duits wordt de plant daarom 'Scharbockkraut' genoemd. Door het hoge vitaminegehalte was het een probaat middel tegen scheurbuik. De wetenschappelijke naam Ficaria is afkomstig van het Latijnse 'ficus' dat 'vijg' betekent. Niet vreemd als je naar de vorm van de knolletjes kijkt. Wie het echt weet, mag het zeggen.

De wortelknolletjes van speenkruid lijken op spenen.

Faraomieren: een ware plaag!

Tekst en foto's: Tjap Broekema

Een oplettende bewoonster van een appartementencomplex buigt zich op een dag over de vensterbank om die kleine, krioelende beestjes die ze al een tijdje waarneemt, eens van dichtbij te bekijken. Aanvankelijk denkt ze met bladluisjes te maken te hebben, maar wanneer ze de loep erbij pakt, ziet ze dat het gaat om minieme miertjes van nog geen twee millimeter.

Vervolgens schaft ze mierenlokdoosjes aan, die ze in haar woning op de vensterbank plaatst. Er gaan weken overheen, maar de mieren verdwijnen niet en nemen alleen maar in aantal toe. Uiteindelijk stuurt de bewoonster een aantal beestjes ter determinatie naar het KAD (Kennis- en Adviescentrum Dierplagen) te Wageningen.

Daar concluderen de specialisten dat ze te maken heeft met de tropische faraomier ofwel Monomorium pharaonis. Faraomieren bouwen hun nest bij voorkeur in de buurt van een warmtebron. Een temperatuurtje van rond de 30 graden vinden ze bijzonder aangenaam. De dieren kunnen onder meer verblijf houden in de tv, pc, cv-ketel, vensterbanken boven de radiator, een meterkast en in stopcontacten. Ook heb ik ze in drommen aangetroffen in een strijkijzer dat nog warm was weggezet.

Het Kenniscentrum adviseert de vrouw niet zelf aan de slag te gaan met bestrijdingsmiddelen die in de winkel of op internet worden aangeboden, maar een gecertificeerd bedrijf in te schakelen om dit probleem aan te pakken. Via de woningbouwvereniging krijg ik de opdracht om te inventariseren of de faraomieren zich al over de andere woningen in het complex hebben verspreid, en zo ja, in welke mate.

(Plaag)dieren in Amersfoort

Tjap Broekema is bestrijdingstechnicus dierplagen in Amersfoort en omstreken. In deze rubriek vertelt hij over de (plaag)dieren waarmee hij in zijn werk zoal te maken krijgt.

Van de veertig appartementen blijken er inmiddels dertig besmet. Via kieren in de vensterbank kruipen de diertjes in de door de zon verwarmde spouwmuren, en doorvoerkanalen en ze verplaatsen zich zodoende naar de omliggende woningen. Omdat de plaag zich al zo heeft uitgebreid, wordt besloten alle appartementen in het gebouw te behandelen met een speciaal daarvoor bestemde (prijzige) giftige gel die in alle vertrekken wordt aangebracht. Al tien minuten na het aanbrengen zie je de beestjes uit alle naden en kieren tevoorschijn komen om zich te goed te doen aan het middel. Soms zijn ze zo gulzig, dat ze verdrinken in de druppels gel. Ze eten er niet alleen gretig van, maar nemen ook een deel mee naar het nest waar ze het opvoeren aan de koninginnen.

In dit geval heb ik de bron van de plaag nog niet kunnen achterhalen. In een vergelijkbare situatie was dat wel het geval. Onder in het flatgebouw huisde een dierenwinkel. In bakjes levende krekels die werden opgevoerd aan gekko's en andere reptielen werden de tropische mieren aangetroffen.

Helaas, in de praktijk blijkt een eenmalige bestrijding meestal niet afdoende. In de huidige situatie is het gevecht tegen de faraomieren nog in volle gang en sta ik inmiddels bekend als de 'mierenman'. Bij sommige woningen heb ik de bestrijding al vijf keer moeten herhalen. Evenals bij de Egyptenaren leeft ook hier de wens dat er aan deze plaag snel een einde mag komen. Tot mijn spijt is er in dit geval geen Mozes in de buurt die het verlossende woord kan spreken.

Een druppel giftige gel.

Mieren verdrinken in de gel.

Opmerkzaam wandelen

Tekst en foto's: Wil Schonewille

Na een lange droge zomer kregen we regen met een vroege explosie aan paddenstoelen tot gevolg. Veel amanieten, zoals de bekende vliegenzwam, maar ook de voor ons moeilijk van elkaar te onderscheiden panter- en parelamanieten. Met oefenen en veel vergelijken menen we inmiddels de verschillen te herkennen. Nu maar hopen dat we dat volgend jaar nog hebben onthouden.

In de berm naast het fietspad aan de Duivensteeg vonden we de rupsendoder, met zijn oranje vruchtlichaam verraadt hij waar de cocon van de rups verborgen ligt die hij met zijn schimmel heeft geïnfecteerd. Net daarnaast ontdekten we de groene glibberzwam, paddenstoel van het jaar 2018, nooit eerder gezien en nu hier in ons park! Wel een geluk als je die ziet, want erg verborgen tussen het gras. En op een beuk langs datzelfde fietspad, blijkt een tros Judasoren te zitten. In het park zitten ze op de vlier, de meest gebruikelijke gastheer, maar hier dus op de beuk. Zulke vondsten blijven ons verbazen.

Zo lopen we op ons gemakje te kijken en zo zien we elke week wel weer iets bijzonders. Zoals in het weiland bij de schaapskooi, waar een groep eksters druk doende was met het schoonpikken van de schapen. De dames lieten zich met zichtbaar genoegen behandelen. Inmiddels is het november en de sfeer in het bos is veranderd. De roodborstjes zijn gearriveerd en zij laten van zich horen. Aan de kant van het Winkelpad vinden we een rododendron in bloei, van slag door het warme weer?

De herfstkleuren trekken de aandacht, voor ons een goed moment om de afgevallen bladeren te bekijken en de juiste boom erbij te zoeken. Dat blijkt niet altijd even gemakkelijk, zeker niet als ze een eind zijn weggewaaid. En als de bomen kaal zijn, gaan we de knoppen bekijken en het silhouet. Elke boom heeft zijn eigen vorm en uitstraling. Ook de mossen laten zich nu mooi zien, die gaan we de komende periode weer een nader bestuderen. Maar bovenal genieten we van het buiten zijn en de wisseling van de seizoenen.

Park Schothorst

Elke dinsdagochtend verzamelt zich een groepje wandelaars bij het Groene Huis, voor een wandeling gericht op waarnemingen in de natuur in en rondom park Schothorst. Meestal beginnen we met een rondje door de vegetatietuin. We volgen de planten in hun ontwikkeling door de seizoenen heen, en we letten op alle andere zaken die we opmerken. Wil Schonewille doet verslag.
Wil je ook een keer met ons meelopen? Informatie bij Wil Schonewille, telefoon 06-51402753.

Judasoren op beuk.

Rupsendoder.

Rododendron in november.

Grote steatoda

Tekst en foto: Henny de Bruin

In deze aflevering portretteren we weer een spin die je vermoedelijk uitsluitend binnenshuis zult tegenkomen: de grote steatoda (Steatoda grossa). In tuinen of op buitenmuren heb ik deze spin nog nooit gezien.

In huis is de meest geziene spin ongetwijfeld de trilspin, die meestal goed zichtbaar in stille hoekjes (zoals langs het plafond) zijn webweefsels maakt en daar dan zelf in zit. De grote steatoda echter kom je meestal alleen tegen als je aan het opruimen bent. Zoals in de keukenkast achter wat weinig gebruikte kopjes of schaaltjes. Als je hem verrast, kruipt hij snel weg in een donker hoekje. In Engeland heet deze spin dan ook wel 'cupboard spider'.

De spin zelf is wel veel opvallender dan die ijle trilspin (die voornamelijk uit lange dunne poten bestaat). De grote steatoda heeft een wat glanzend groot achterlichaam, meestal donkerpaars of donkerbruin (soms bijna zwart), met bovenop wat grijsbruine vlekjes. Het kleine voorlichaam en de poten zijn meestal donkerbruin. Hij (of beter: zij) kan redelijk groot worden: circa tien millimeter. Zij lijkt met haar in verhouding grote en hoge donkere achterlichaam wel wat op een 'zwarte weduwe' – de bekende gevreesde zwarte giftige spin uit zuidelijke landen. De grote steatoda is daar dan ook familie van, maar is (voor zover bekend) niet echt gevaarlijk voor de mens. Het is sowieso (net als de 'zwarte weduwe' zelf trouwens) geen agressieve spin en zal niet snel bijten. De grote steatoda is niet beperkt tot Nederland, maar komt ook voor in de rest van Europa, Noord-Amerika en Australië. In Nederland zijn er nog twee andere (kleinere) verwante soorten: de huissteatoda (Steatoda triangulosa) en de gevlekte steatoda (Steatoda albomaculata), maar die zijn allebei wat zeldzamer.

Grote steatoda. Foto: Henny de Bruin

Voor de filmliefhebbers: een rood en blauw geverfde grote steatoda speelde een belangrijke rol in de eerste Spiderman film. De beet van deze spin was namelijk verantwoordelijk voor de spectaculaire verandering van student Peter Parker in de beroemde 'Spiderman'.

De grote steatoda is één van de vele soorten kogelspin. Deze maken hun kleverige webweefsel in verloren donkere hoekjes, waarin voorbijlopende insectjes worden gevangen. Door hun slechte zicht (de meeste spinnen kunnen ondanks hun acht ogen vaak niet meer dan wat licht en donker onderscheiden), gebeurt alles op de tast met de trillingsgevoelige poten. Het mannetje is iets kleiner en vaak slanker dan het vrouwtje, met een wat groter, roodbruin voorlichaam. Na de paring maakt het vrouwtje één of meerdere eicocons. Daaruit komen een maand later dan de kleine spinnetjes. Het vrouwtje kan een paar jaar oud worden.

Spinnen rond het huis

Henny de Bruin verzorgt een artikelenserie over spinnen, die je thuis gemakkelijk kunt vinden, binnenshuis, rond het huis of in de tuin. In iedere aflevering portretteert hij één soort.

Kampeervakanties KNNV 2020

Spreekt de combinatie van kamperen en samen je verdiepen in de natuur je aan? Ga dan eens mee met een kampeervakantie van de KNNV. Want waar anders kun je dagelijks kiezen uit twee of drie excursies, in gezelschap van mensen, die net als jij heel erg kunnen genieten van de natuur. Je vindt uitgebreide informatie op www.knnv.nl/kampeervakanties.

Sommige mensen hebben geen zin in een groepsreis. Maar dit is toch anders, want je zorgt zelf voor je heen- en terugreis en je eten. Je kampeert in je eigen tent, caravan of camper. Je kunt met één van de excursies meegaan en er is 's avonds een korte bijeenkomst om de plannen voor de volgende dag te bespreken.

Elk jaar worden ca. vijftien bestemmingen aangeboden in mooie natuurgebieden, uitgezocht door enthousiaste KNNV'ers. Variërend van enkele dagen tot twee weken. Dit jaar bijvoorbeeld rond Hemelvaartsdag vier dagen naar de Weerribben. Ideaal om de (klein)kinderen mee te nemen. Of een week naar Steenwijkerwold, naar Viroinval in België of de Elbe in Duitsland. Of veertien dagen naar Glaskogen in Zweden of naar de bergen in Oostenrijk.
Voor vragen en meer informatie: contact Volkert Bakker, kampeervakanties@knnv.nl.

Het landschap van de Gelderse Vallei

Boekbespreking

door Arie van den Bremer

Recent is het boek ‘Het landschap van de Gelderse Vallei, in punten en lijnen’ verschenen. Voor een bewoner van de Vallei is dat een nieuwsgierig makende titel. Het is van Wim Schipper, die eveneens het boek ‘De Treeker eik’ heeft geschreven. Hij geeft het nieuwe boek onder eigen beheer uit. Het is zover ik weet alleen te koop bij boekhandel van Lunteren, Voorstraat 26 in Woudenberg, waar je je eigen boek kunt laten drukken. Het boek is 17 x 24 centimeter groot, bevat 136 bladzijden en kost 17,95 euro.

Het boek heeft een merkwaardige inhoud, omdat er veel onderwerpen worden behandeld die alleen gemeen hebben dat ze over de Gelderse Vallei gaan. Maar het zijn wel vaak interessante onderwerpen.

Het eerste hoofdstuk gaat over geomorfologie, ijstijden en zwerfkeien. De schrijver vertelt dat hem op de middelbare schooltijd werd geleerd dat de aarde 22 oktober 4004 voor Christus is geschapen en dat de zondvloed 2000 jaar later plaatsvond, aldus een Ierse aartsbisschop (1581-1656). De Zwitserse bioloog/geoloog Louis Agasizz (1807-1873) lanceerde later een theorie over ijstijden en dat stuitte op veel ongeloof en weerstand. Hij onderbouwde dat door naar de zwerfkeien te wijzen die over grote afstanden waren verplaatst. De tegenstanders verwezen naar de zondvloed. Met de zondvloed zouden ijsbergen naar het zuiden zijn gaan drijven, met daarin grote keien en niks ijstijden.

Andere thema’s zijn: de inrichting van het landschap, landbouw, water en vallei, klimaat, Jac. P. Thijsse, Natura 2000 en Grebbelinie. Als je bekend bent in de Gelderse Vallei, dan is er veel herkenning. Maar zelfs als dat niet zo is, is dit best een interessant boek.

IVN kunst: Herfstboom, natuurschilderij van de natuurouder cursus

Klimaatcursus

Wie helpt bij het organiseren van een IVN klimaatcursus?

Een hot item: ons klimaat. Hoe maken we dit bespreekbaar? Daarover gaat de IVN Klimaatcursus. Door het landelijk IVN-bureau is een concept ontwikkeld, waar we plaatselijk invulling aan kunnen geven. Een cursus van zes bijeenkomsten met theorie, verhalen vertellen en praktische activiteiten. Daarover kun je lezen op de website: https://www.ivn.nl/duurzaamheid/nieuws/ivn-klimaatcursus-de-groene-verandering.

Vanuit IVN Amersfoort is belangstelling om in 2020 deze cursus te organiseren. Daarvoor heeft zich al een trekker aangemeld. Lijkt het jou wat om in de organisatie een rol te spelen? meld je dan aan bij Gerda Schregardus, via email: Gerda@soy-yo.nl.

Sandd
Port betaald
Port payé

INDIEN ONBESTELBAAR:
IVN-AFDELING AMERSFOORT
POSTBUS 1012, 3800 BA AMERSFOORT

Het IVN

Het IVN, Instituut voor natuur- en milieu-educatie en duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer (kennis over) natuur en een betere kwaliteit van het milieu.
Verspreid over Nederland heeft het IVN zo'n 170 plaatselijke afdelingen en een aantal regionale consulentschappen. Meer dan 25.000 leden zetten zich actief in voor de natuur en het milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.
Minimum bedragen contributie: actief lid € 24,-, gezinslid € 5,-, donateur € 10,- en jeugdlid gratis.
Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Mens en natuur. Plus viermaal per jaar de lokale uitgave De Natuurkijker. Plus digitale nieuwsbrieven, ook onder de naam De Natuurkijker.
Voorzitter Ruud van Nus, tel 033-4623011, email ruudvannus@live.nl
Website: www.ivnamerfoort.nl

ivn beleef de natuur!

KNNV vereniging voor veldbiologie

Groene agenda

7 jan - Natuurlezing: Zintuigen van vogels
12 jan - IVN Nieuwjaarsbijeenkomst
19 jan - Doorstapwandeling
4 feb - Natuurlezing: Stand van de natuur in Amersfoort
12 feb - Minicursus: Geologie en stenen
16 feb - Excursie Nimmerdor
3 mrt - Natuurlezing: Schaatsenrijders en waterkwaliteit
15 mrt - Excursie Soesterkwartier
18+21 mrt - Minicursus: Mossen

Zie pag. 2-5 en hieronder voor meer informatie

IVN Nieuwjaarsbijeenkomst

Op zondag 12 januari 2020 vindt de Nieuwjaarsbijeenkomst van het IVN plaats, waarvoor ook alle KNNV-ers van harte zijn uitgenodigd. We maken om 16 uur een wandeling op landgoed Stoutenburg, waarschijnlijk met gidsen van het Utrechts Landschap. Aansluitend, van 17 tot 19 uur is er tijd voor gezelligheid met wie weet een lekkere kop snert, een glaasje of een sapje. Komt allen!

De KNNV

De KNNV, Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, is een vereniging voor veldbiologie en houdt zich actief bezig met natuurbeleving, natuurstudie en natuurbescherming. Onder de leden zijn zowel vakmensen als liefhebbers die meer willen weten.
De KNNV verzorgt excursies en lezingen, kampen en reizen, en inventariseert natuurgebieden. Leden ontvangen het landelijke verenigingsblad Natura dat viermaal per jaar verschijnt, met informatieve artikelen over natuur, natuurbescherming, boekbesprekingen en nieuws uit de vereniging. KNNV-leden krijgen korting op boeken uit de eigen KNNV uitgeverij. Het lidmaatschap van de vereniging kost 28 euro per jaar voor leden, en 14 euro voor huisgenootleden. Donateurs betalen minimaal 10 euro per jaar. IBAN KNNV Amersfoort is NL05 INGB 0000646241.
Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Natura, plus viermaal per jaar de lokale uitgave De Natuurkijker. Plus digitale nieuwsbrieven, ook onder de naam De Natuurkijker.
Voorzitter: Joop de Wilde, tel. 033-4942126, email jdewilde@euronet.nl
Website: www.knnv.nl afd. Amersfoort e.o.